

De eerste steenlegging van de Oosterkerk

Onder de krachtige leiding van Abraham Kuyper vond in Nederland in de jaren 1886 – 1888 de Doleantie plaats. In veel gemeenten in Nederland wilden de volgelingen van Kuyper de kerkorde van 1618-1619, die de plaatselijke gemeenten meer zeggenschap gaf, weer invoeren en de orthodox-calvinistische leer, vervat in de drie formulieren van enigheid, weer van kracht laten zijn. Zij wilden de Ned. Hervormde kerk hervormen. Toen dat niet mogelijk bleek, voelden zij zich gedwongen een eigen kerkgenootschap te stichten, onder officiële naam Nederduitse Gereformeerde kerk (doleerend). Dat wil zeggen treurend.

In Zwolle gingen de aanhangers van Kuyper voortvarend te werk: in 1887 kregen zij een eigen kerkenraad en een eigen predikant, ds Boonstra. De eigen diensten werden eerst in Odeon gehouden, daarna een aantal maanden in een hulpkerk. In 1888 werden plannen voor een eigen kerkgebouw gemaakt. De bouwplannen werden opgesteld door de vereniging “De Kerkelijke Kas”, die eveneens de financiering regelde. De hierboven zeer kort aangestipte gebeurtenissen hoop ik later uitvoeriger te beschrijven.

Ds Boonstra hield ter gelegenheid van de eerste steenlegging enkele toespraken. Deze toespraken zijn in gedrukte vorm verschenen en hieruit wil ik enkele kenmerkende passages citeren, soms vergezeld van een paar opmerkingen van mijn kant.

Ds Boonstra begon met de opmerking dat de ware gemeente “het rechte kerkgebouw” maakt. Die gemeente was uiteraard zijn gemeente. Hij ging verder met te verwijzen naar de 16de eeuw, de eeuw waarin God genade schonk en waarin gekozen werd voor Christus en Zijn Woord. “Het menselijk juk van de Roomsche kerk werd toen afgeschud”. Nu in de 19de eeuw moest volgens hem hetzelfde gebeuren. Het beginsel van Napoleon (tijdens de Franse tijd, 1810 - 1813, in Nederland ingevoerd) dat de staat boven de kerk stond, leidde tot het Reglement van 1816, dat de door de dolerenden gehate macht van de synode over de plaatselijke gemeenten inhield. Steeds weer werd er door de dolerenden gesproken over het synodale juk en over het feit dat de calvinistische leer niet werd gehandhaafd.

Ds Boonstra stelde verder vast dat hier het eerste bedehuis in Zwolle werd gebouwd door gereformeerden, “die het in het kerkelijk standpunt eens zijn”. De drie hervormde kerken (Grote kerk, Bethlehemse kerk en Broerenkerk) waren volgens hem nu voor de gereformeerden gesloten en zouden dat vooreerst ook wel blijven. Ds Boonstra nam ook afstand van de christelijk gereformeerden, want het kerkgebouw van de christelijk gereformeerden van 1869 (de Plantagekerk) was volgens hem “niet gesticht uit gaven van hen allen, die op het zelfde standpunt stonden”.

Vervolgens werden de leden van de Kerkelijke Kas, de architect, de aannemer, de opzichters en de werklieden toegesproken en bedankt. “Dat, naar het schrift der gereformeerde kerk van Zwolle, de Nederduitsche Gereformeerde Kerk alhier nog bloeie als een lelie onder de doornen” (de dolerenden hadden het kerkzegel met deze woorden naar een tekst uit Hooglied 2 van de hervormde kerk behouden).

's Avonds kregen de 50 werklieden brood en spek. Ds Boonstra sprak hen als volgt toe: “Opdat zij in hun huisgezin zouden weten dat de Nederduitsche Gereformeerde Gemeente een arbeider een kleine versnapering gunt”. Een eerste steenlegging of het planten van een vlag of meiboom werd volgens Boonstra vaak door drank bedorven. Hij sprak de hoop uit dat later door de werklieden gezegd kon worden: “Wij hebben getimmerd aan een huis waarin de Name des Heeren wordt aangeropen”. Hij vervolgde: “Het werk met handen is ook waardevol, een goddelijk beroep als elk ander beroep. Ook Jozef was timmerman”. Hierna ging Boonstra in op de grote sociale onrust in delen van Nederland. Het was de tijd van de grote veenstakingen en stakingen in de textiel, de tijd van de propagandatochten van Domela Nieuwenhuis! “Maar dan is er nog iets. Als een werkman zijn werk mag zien bij het licht van Gods Woord, dan krijgen wij niet zoo spoedig werkstaking, als in deze dagen bijvoorbeeld in Almelo en Drenthe. De werkgever moet als middel in 's Heeren hand, als werktuig Gods de anderen werk en brood verschaffen. De arbeider is het noodig zijn werk als dienende den Heere te zien en te erkennen dat de Heere voor dezen dit, voor genen een ander werk heeft besteld. Dat leert de billijkheden betrachten wederkeerig en maakt dat wij geene werkstakingen zoo maar eens krijgen”. Wellicht komen de opvattingen van ds Boonstra inzake de sociale kwestie gedateerd op ons over, maar dan moet wel bedacht worden dat het in die tijd al heel wat was als de kerk oog had voor de sociale kwestie en niet bleef hangen in liefdadigheid. In de hervormde notulenboeken van deze tijd zal men het sociale probleem niet aantreffen en ook de paus gaf pas in 1891 zijn visie op het sociale vraagstuk.

Slotwoord van ds Boonstra: ‘Gelijk straks op den eersten steen steen op steen gelegd wordt, wel zaâmgevoegd, zoo bouwe de Heere Zijn kerk in Zwolle. Hij make vele levende steenen en voege ze zaâm door het Cement der Liefde. En valt eens, gelijk straks voor dit gebouw dat komt, alle schutting, alle staketsel weg en wordt de Tempel Gods, de geestelijke tempel die naar Gods gemaakt bestek verrijst, aanschouwd in heerlijkheid, blijke het dan dat velen van ons, die thans hier zijn, gelegd waren op het eenige fundament”.

Henk Moerman